

המועצה לשלום הילד

Israel National Council for the Child

נימוקי ועדת השופטים להענקת פרס "מגן הילד"
י"ב בכסלו תשס"ד – 07.12.03 – לתנועת הצופים

תנועת הצופים הנה תנועת הנוער העברית הראשונה שקמה בארץ ישראל, בשנת 1919. תנועת הצופים היא תנועה ציונית וממלכתית המחנכת את בני הנוער לזהות יהודית וציונית, לדמוקרטיה, לפיתוח חשיבה והתנהגות רב תרבותית, ולאחריות חברתית וחינוך להתנדבות. היא מונה ציבור גדול מאוד של ילדים ובני נוער הפועלים מקרית שמונה ועד אילת. פעולה הראויה להכרה ולהוקרה מיוחדות המה חניכי "צמיד".

בתנועת הצופים חברים כיום למעלה מ- 800 ילדים ובני נוער בעלי צרכים מיוחדים: נכים, עיוורים, ילדים עם פיגור שכלי ונוער בסיכון. ילדים אלו פועלים בכ- 30 שבטי צופים ברחבי הארץ, באופן אינטגרלי, ומשתתפים בכל הפעילויות הרגילות והמיוחדות של השבטים, תוך התאמה ליכולתם הפיזית והמנטלית. כדי לעמוד במשימה זו, עוברים מדריכי החינוך המיוחד הכשרה, ליווי והנחיה ע"י אנשי מקצוע המאפשרים למדריכים הצעירים לענות על הצרכים של "צופי החינוך המיוחד", חניכי "צמיד".

פרייקט "צמיד" מסמל, הלכה למעשה, את ערכי כבוד האדם שבעולמה של יהדות: "חביב אדם שנברא בצלם אלוהים"; כל אדם באשר הוא- סובלנות, פתיחות, קבלת השונה ושוויון הזדמנויות לכל בן אנוש. הנוער שבצופים לא רק מתחנכים תיאורטית לאור ערכים אלו, אלא פועלים על פיהם מדי יום ביום, בפעילות של השבטים.

על נכונותם של מובילי תנועת הצופים להקדיש משאבים, זמן ולמידה לשילוב ילדים ונוער בעלי צרכים מיוחדים כחניכים מן המניין; על ההשקעה, ותשומת הלב המוענקת לילדים אלה במטרה לענות על צורכיהם השונים בכדי שיוכלו לקחת חלק בפעילויות השונות; על מתן שוויון הזדמנויות אמיתי וחינוך בני הנוער לערכים של שוויון, קבלת השונה, פתיחות וסובלנות, באמצעות עשייה בפועל ומסירות רבה, החליטה ועדת השופטים להעניק לתנועת הצופים את פרס "מגן הילד" לשנת תשס"ג.

פרופ' מנחם אלון

המשנה לנשיא בית המשפט העליון (בדימוס)

יו"ר ועדת השופטים

תוכן העניינים

עמוד

3 רקע ומבואות
4 חזון צמי"ד
4 מהו שילוב?
5 עקרונות עבודה מנחים
6 מטרות התוכנית
8 שלבים בהקמת קבוצת צמי"ד
9 פירוט סדר הפעולות
13 קריטריונים לבחירת ילדי צמי"ד
14 תהליכי קבלת חניך צמי"ד
16 מערך תמריצים לחניכי צמי"ד
17 מי עושה מה?
20 מערך הדרכה – ליווי וייעוץ
22 שילוב פעילות צמי"ד בלוי"ז התנועה השנתי
23 דברי סיכום

נספח מס' 1-	קריטריונים ודגשים לבחירת מדריך צמי"ד
נספח מס' 2-	ריכוז מוקדי הדרכה- תלת חודשי
נספח מס' 3-	הנחיות לביקורי בית
נספח מס' 4-	שאלון מועמדות לחניך צמי"ד
נספח מס' 5-	אישור הורים שנתי להשתתפות בפעילות הצופים
נספח מס' 6-	ציר פיתוח אישי לחניכי צמי"ד
נספח מס' 7-	שאלון מועמדות למדריך צמי"ד
נספח מס' 8-	נוהל עניבות תנועתי
נספח מס' 9-	אישור פרסום תמונה

רקע

תנועת הצופים העבריים אשר הוקמה ב-1919, חרטה על דגלה את ערכים רבים, דוגמת אלטרואיזם ושוויון, אהבת הטבע, קבלת האחר והשתייכות לקבוצה, ואת ההזדמנות לחוויות-למידה דרך התנסות. לכן, לפני כשני עשורים, החלה התנועה לשלב חניכים עם צרכים מיוחדים במסגרת הפעילות הצופית השוטפת. כיום משולבים בפעילות כ-1100 ילדים ונערים עם נכויות שונות בלמעלה משמונים שבטים ברחבי הארץ, המהווים מחצית ממספר הכולל של שבטי התנועה.

מהי תוכנית צמי"ד?

תכנית צמי"ד, ראשי תיבות של המונח צרכים מיוחדים, מכוונת לשילוב ילדים ומתבגרים עם צרכים מיוחדים בפעילות צופית מותאמת. פעילות החניכים נעשית על-ידי שילוב פרטני של החניך בקבוצה נורמטיבית בהתאם לגילו הביולוגי או המנטלי, או על ידי יצירת קבוצה בת כעשרה חניכים בעלי דמיון בגיל וביכולות. לקבוצה זו צוות הדרכה, אשר נבחר בקפידה על-ידי מרכזי השבטים ועובר קורס הכשרה הכולל הכרות עם האוכלוסייה, עקרונות עבודה, כלים להעצמת יכולות החניכים והתמודדות עם קשיים.

איך התחלנו?

בשנת 1984, פנה בית-ספר לחינוך מיוחד בירושלים לשבט צופי "היובל" בירושלים, בבקשה לשלב תלמידים מבית-ספרם בפעילות השבט. בכוחות משותפים ובליויי מקצועי של אנשי בית-הספר, הוקמה קבוצת צמי"ד הראשונה שיועדה לחניכים הלוקים בפיגור שכלי קל עד בינוני ובעלי כישורים חברתיים.

הצלחת היוזמה הביאה להרחבת פעילות התכנית לבתי ספר נוספים לחינוך מיוחד בירושלים ולשבטים נוספים בעיר. בשנת 1987 היא אף אומצה על-ידי מחלקת צמי"ד בעיריית ירושלים, הפועלת לקידום פעילות פנאי ואיכות חייהם של אנשים עם נכויות בעיר, וקיבלה ממנה את שמה- תוכנית צמי"ד. במסגרת התוכנית, אנשי מקצוע מהמסגרות המפנות חנכו מקצועית את מדריכי צמי"ד וסייעו להם בבחירת החניכים העתידיים להשתתף בפעילות. במטרה ליצור אווירה מקבלת בשבט, השכב"ג והחניכים הודרכו לקראת השילוב המתוכנן, מתכונתו והשלכותיו.

מאמצע שנות ה-90 ועד היום, זכתה התוכנית לתנופה גם בשבטי הצופים במרכז הארץ. היוזמות הברוכות נבנו כמקומיות והושתתו על ערכי התנועה בשילוב עם רצון טוב.

הגידול המספרי של חניכי צמ"ד בתנועת-הצופים הוביל להתמקצעות ולאפשרות לשלב חניכים מקשת נכויות רחבה יותר.

"תוכנית שילוב צופי צמ"ד" מדגישה את שילוב חניכים אלו בשבטי הצופים לטווח הארוך. לפיכך, מטרת אוגדן זה, הוא ליצור אחידות בהפעלתה ולמסדה כתוכנית מקצועית המותאמת לרוח הפעילות הצופית.

חזון צמ"ד

החזון מגדיר את מטרות התוכנית והיעדים הנגזרים ממנה-

- תכנית צמ"ד חותרת לתת הזדמנות שווה לאנשים עם נכויות לממש את זכותם לפעילות פנאי משלבת הטומנת בחובה הנאה וחינוך לערכים צופיים.
- התכנית מופעלת מתוך כוונה לתת חינוך ערכי לכלל חניכי הצופים לקבלת אנשים עם צרכים מיוחדים כשווים בחברה, תוך יצירת הזדמנויות למפגשים בין אוכלוסיות שונות.

מהו שילוב?

המושג "שילוב" הוא פועל יוצא של עקרון הנורמליזציה, לפיו לאנשים בעלי נכויות מגיעה איכות חיים הזהה לאלו שאינם בעלי הנכות, ולכן הם זכאים לשירותי בריאות, חינוך, פנאי, רווחה וכל שירות קהילתי אחר הניתן לכלל הציבור. פעילות השילוב נעשית עבור אנשים בכל הגילאים ובתחומים רבים. חוק החינוך המיוחד (1988), אשר מעודד שילוב ילדים עם צרכים מיוחדים במערכת החינוך הנורמטיבית, הוא דוגמא מובהקת לכך. פעולת השילוב מכוונת לשתי מטרות עיקריות-

- א. לאפשר לאדם בעל הצרכים המיוחדים הזדמנויות-חיים, שיאפשרו לו בחירה, מיצוי יכולות ואיכות חיים.
- ב. לאפשר לאוכלוסייה המשלבת להכיר את השונה ובו-זמנית לראות בו גם את השווה.

המודלים השונים של השילוב עוסקים בשילוב מלא או חלקי של קבוצה עם צרכים מיוחדים במערכת חינוך/פנאי נורמטיבית, או של פרטים כאלו בקבוצות נורמטיביות. אופן השילוב והמסגרת בה משולב הילד/האדם בעל הצרכים המיוחדים, צריכים להיבחר בקפידה ולאחר בחינה מקיפה של יכולותיו לצד צרכיו המיוחדים. בנוסף, יש להגדיר מטרות ויעדים ברורים ולוודא שלמערכת הקולטת תשתיות פיזיות ומקצועיות שיאפשרו שילוב מוצלח.

עקרונות עבודה מנחים

עקרונות העבודה נגזרים מהחזון, ולכן מהווים אבני יסוד להפעלת קבוצת צמי"ד בכל שבט. עקרונות אלה ישמרו גם כאשר חניך בעל צרכים מיוחדים משולב בקבוצה נורמטיבית.

א. עקרון השוויון

חניכי צמי"ד הם חניכי תנועת הצופים לכל דבר ועניין, ולכן בעלי זכויות וחובות. בהתאם לרמתם הם מחויבים לערכי התנועה, משתתפים בפעולות השוטפות ובפעולות השיא, ובנוסף נהנים מסטטוס של חברות בתנועה.

ב. עקרון השילוב והנורמליזציה

מתכונת הפעילות צריכה להיות דומה עד כמה שאפשר לזו המתקיימת בקבוצות הנורמטיביות, תוך התאמה התכנים וכלי ההדרכה לרמת החניכים וליכולתם.

ג. נגישות והתאמות

חניכי צמי"ד ימצו את השתתפותם בפעילות הצופית, ככל שתנאי השטח וההתאמות בשבטים יאפשרו זאת. לכן, יש לערוך מספר התאמות והנגשות-

- **הנגשה פיזית**- תשתית מקום הפעילות צריכה להתאים לצרכי החניך. לכן במידה והחניך מוגבל בתנועה או מתנייד בכיסא גלגלים, יש לוודא קיומן של רמפות, פתחים ודלתות ברוחב כיסא הגלגלים, שירותים רחבים ומאובזרים בהתאם. כאשר משולב חניך עיוור, יש לוודא כי הריהוט והעזרים בסביבת הפעילות לא יפריעו לתנועתו ויש להימנע ממצבים של סיכון.
- **נגישות חברתית**- פעולות הסברה מקדימות בשבט ויצירת מגע ייזום בין חניכי צמי"ד לשאר חניכיו, יפיגו את חששות שני הצדדים וימתנו תפישות סטריאוטיפיות.
- **התאמה אינטלקטואלית**- תכני הפעולה צריכים להיבחר לאחר מחשבה רבה לגבי מתכונת העברת הפעילות לחניכים הספציפים והתאמת כלי ההדרכה. לכן, אין לפסול נושאים שנראה כי אינם מתאימים לקבוצה, אלא לעבד בצורה אותם כך שיתאימו לה (המחשות, הדגמות רבות וכו).

ד. עקרון האינדיבידואליזציה

חניך צמי"ד, מעצם הגדרתו, הוא בעל צרכים מיוחדים. לכן על המדריך להכיר באופן אישי כל אחד מחניכיו, כדי שיוכל להעריך נכון את היכולות והקשיים הפרטניים שלהם, ואת אופיה של כל הקבוצה.

ה. התמקדות ב"יש"

כחלק מתהליך התיוג בחברה, יש נטייה לזהות אנשים עם צרכים מיוחדים עם הקשייהם ואי-היכולות שלהם. כמתקנים חברתיים, עלינו ללמוד וללמד כי לכל אדם יכולות וקשיים, ולכן, עבור חניך צמי"ד ובככל, יש להתמקד במיצוי הכוחות החיוביים שלו לצד עזרה בהתמודדות עם הקשיים.

מטרות תוכנית "שילוב צופי צמי"די"

מטרות התוכנית הן בסיס חשוב לפעילות, לכן יש להגדיר אותן לפני ביצוע מהלכים מעשיים לפתיחת קבוצת צמי"ד בשבט. המטרות מתחלקות לשלוש-

א. מטרות אישיות - מה עשוי החניך בעל הצרכים המיוחדים להשיג מהפעילות הצופית המותאמת. המטרות כוללות, בין השאר-

- אפשרות לפיתוח כישורים וקשרים חברתיים.
- אפשרות לפעילות חינוכית-ערכית באמצעים מהנים.
- אפשרות לפורקן והפוגה.
- הזדמנות לשילוב בתנועת-נוער ובקבוצה רגילה.
- הזדמנות לשיפור המיומנויות ההסתגלותיות (גבולות, נתינה, קבלה וכיו"ב).
- אפשרות לפיתוח מיומנויות תקשורתיות.
- העלאת הדימוי העצמי והביטחון העצמי.
- אפשרות להשתייך לקבוצות נוספות כהכנה ל'מעברים' נוספים בעתיד.
- קבלת ערכים הצופיים והעשרה כללית.

ב. מטרות קבוצתיות - התפוקות שניתן להשיג בעזרת תהליך קבוצתי-

- גיבוש הקבוצה ועיצוב זהות קבוצתית ייחודית.
- ניסיון לשלב את הקבוצה בפעילויות כלל-שבטיות.
- פיתוח רצון אצל חברי הקבוצה לנתינה ועשייה למען האחר.
- עיצוב הפעילות בקבוצה כ"חממה" המכינה לשילוב פרטני של חניכים מתאימים בקבוצות נורמטיביות.

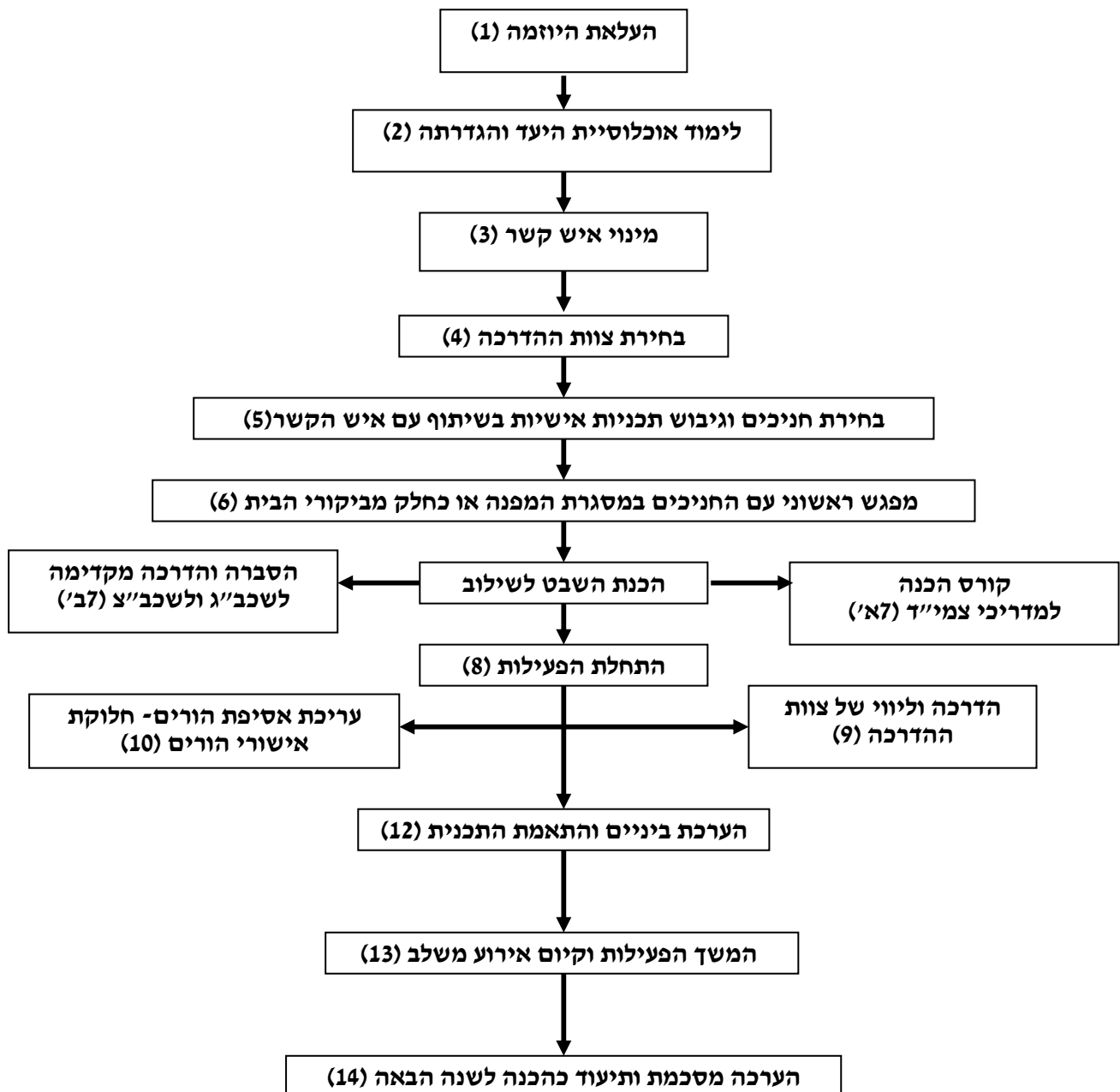
ג. מטרות תנועתיות - תהליכים של חינוך לסובלנות ולשינוי עמדות, הכוללים-

- הדרכת החניכים בשבט לראיית כל אדם כמי שנברא "בצלם".
- מיתון חשיבה סטריאוטיפית-מתייגת באמצעות מגע מובנה ומבוקר עם קבוצת צמי"ד והחברים בה.
- החלת המטרות הצופיות גם לגבי לאוכלוסיות בעלת צרכים מיוחדים.
- חינוך לעשייה "למען" ו"עם" בעלי צרכים מיוחדים (האחרונה מצמצמת את תלות).
- קליטה חיובית של קבוצת צמי"ד כחוויה מתקנת לחברים בה.

שלבם בהקמת קבוצת צמייד

בניית קבוצת צמייד היא תהליך הדורש מחשבה רבה והיערכות מתאימה מבעוד מועד. תרשים הזרימה שמפורט להלן, מציע, באופן מקיף ויסודי, שרשרת פעולות שביצוען עשוי להביא לפעילות מובנית ומקצועית יותר. חשוב לזכור כי פתיחת קבוצת צמייד מותנית בתנאים המאפשרים זאת.

תרשים

פירוט סדר הפעולות בתרשים-

1. העלאת היוזמה

בניגוד לעבר, בו בתי-הספר לחינוך מיוחד הם שפנו לשבטים בבקשה לשלב ולפתוח קבוצת צמי"ד, כיום רוב קבוצות צמי"ד פועלות ביוזמה פנימית של השבטים, שמאחרים בעצמם אוכלוסיות מיוחדות. כך או כך, יש לשאוף כי המסגרת שהפנתה את החניכים לפעילות, תהיה מחוייבת לתהליך השנתי.

2. לימוד אוכלוסיית היעד והגדרתה

יש להגדיר מיהם החניכים המופנים, מהם מאפייני הנכויות עמם מתמודדים, מהם הצרכים המיוחדים של הפרט והקבוצה כולה ולאלו התאמות ופעולות הנגשה יידרש השבט (תכנית צמי"ד מגדירה קריטריונים לבחירת החניכים, אשר יפורטו בפרק הבא).

3. מינוי איש קשר

על מנת להבטיח קליטה טובה של החניכים במסגרת השבט, יש צורך באיש/אנשי-קשר מטעם המסגרות המפנה את החניכים לפעילות. אנשי הקשר, המכירים כל אחד ואחד מהחניכים המיועדים, יכולים לסייע בהצבת ציפיות ויעדים משילוב החניך והקבוצה בצופים, וכן לסייע וללוות מקצועית את המדריכים בדרך למימושם. לפיכך, יש להגדיר ולמסד את טיב הקשר והיקפו עם איש/אנשי-הקשר.

4. בחירת צוות הדרכה

הציפייה מצוות צמי"ד היא כי לצד יכולתם להדריך קבוצה בתכנים וערכים צופיים, יוכל הצוות גם לגלות גמישות מחשבתית ויצירתיות שיאפשרו התאמת התכנים לקבוצה המיוחדת. לכן, הצוות צריך להיבחר בקפידה ומוקדם ככל שניתן על מנת לאפשר מעורבותו בבניית התשתיות לקבוצתו העתידית (קריטריונים לבחירת מדריכי צמי"ד מופיעים בנספח 1).

5. בחירת חניכי צמי"ד

בחירת חניכי צמי"ד עתידיים על-ידי המסגרת המפנה תעשה יחד עם צוות צמי"ד, גם אם הם לא יודרכו על ידו. במסגרת שבוע ההערכה וההיערכות התנועתית לשנה הבאה שיחול *מחודש מאי*, ירכז מרכז השבט את שמות המועמדים ושאלוני המועמדות מאיש הקשר מהמסגרת המפנה. כחודשיים אחר-כך אך לפני קורס צמי"ד תנועתי, תערך פגישה בין איש הקשר, מרכז השבט וצוות ההדרכה (היוצא או הנכנס). מספר חברי

הצוות שינכחו בפגישה מתון לשיקול דעת המרכז). כדי לבחון את התאמת החניכים לקריטריונים שהוגדרו על פי שאלוני המועמדות. לפני תחילת שנת הפעילות או בראשיתה, מומלץ כי כל מדריך יערוך שיחה קצרה עם כל אחד מהחניכים להכרות ראשונה, שתאפשר היערכות מותאמת יותר לשנת הפעילות. בנוסף, בפגישה עם איש הקשר יש להגדיר מטרות אישיות לכל חניך, אשר יבחנו כל 3-4 חודשים (נספח 2). גם לגבי חניכים עתידיים, שהגיעו לתוכנית באופן עצמאי, יש לבחון את התאמתם לפעילות על-ידי שיחה עם ההורים או עם בית-הספר בו הם לומדים.

6. מפגש ראשוני עם החניכים במסגרת המפנה או כחלק מביקורי הבית* - עבור החניכים העתידיים, הכניסה לפעילות הנורמטיבית של הצופים מרגשת מאוד, אך גם מעוררת חששות ופחדים מתגובות חניכי השבט, מהסטריאוטיפים ומשילוב לא מוצלח שלהם. חששות דומים קיימים אצל צוות ההדרכה, ולכן חשוב כי לכן תערך פגישה משותפת לשני הצדדים לפני תחילת הפעילות, שתתקיים במסגרת המפנה, בשבט או בבית החניכים. ההכרות המוקדמת עשויה להפחית את הקשיים של תחילת הפעילות להוות קרש קפיצה לשנה מוצלחת.

* ביקורי הבית נועדו להכיר את החניך ואת הוריו בסביבתם הטבעית, ולשדר להם כי המדריכים אינם נרתעים ממנו. יש לערוך ביקור כזה לפחות פעם בשנה, עדיף בתחילת השנה או במחציתה. ראה דף הנחיות בנספח מס' 3.

7. הכנת השבט לשילוב

פעולת השילוב מורכבת ודורשת אחריות רבה, מחשבה והבנייה. ככל שההערכות לקליטת קבוצת צמי"ד תהא מוקדמת ויסודית, כך יגדלו הסיכויים לביצוע שילוב מוצלח. על פעולות ההכנה להתמקד בשלושה תחומים מרכזיים-

א. **קורס הכנה למדריכי צמי"ד** - לאחר בחירת המדריכים, יש לוודא כי תוכנית ההכשרה לפני תחילת שנת הפעילות, תכין אותם לתפקיד בצורה מיטבית. קורס צמי"ד התנועתי יצייד את המדריכים בכלים ראשוניים להתחלת הפעילות. הוא יורכב מידע תיאורטי- מבואות לגבי הגורמים לנכויות התפתחותיות ומאפייניהן, והיכרות עם תהליכי התמודדות של משפחות בהן ילד עם צרכים מיוחדים, ומידע פרקטי- עקרונות הדרכה והנחייה של קבוצות מיוחדות, תקשורת ותהליכים קבוצתיים והתאמת תכני הדרכה צופיים לקבוצת צמי"ד. הקורס גם יספק הזדמנויות למגע מובנה עם אוכלוסיות מיוחדות ועם הורים לילדים עם צרכים מיוחדים. מפגש הדרכת נוסף לכלל צוותי צמי"ד בתנועה יערך באמצע שנת הפעילות.

ב. **פעולות הסברה והדרכה שבטיות**- עבור רבים מהמדריכים והחניכים בשבט, המפגש עם החניך המיוחד בצופים הוא מפגש ראשון מסוגו עם ילד בעל צרכים מיוחדים. חוסר ההיכרות עם האחר, חוסר המיומנויות ביצירת קשר עם ילד כזה או רתיעה בשל מראה והתנהגות, עלולים ליצור אצלם חששות רבים. לכן, יש חשיבות רבה להכנת כל השבט לקליטת קבוצת צמי"ד בעזרת פעולות ההסברה על קבלת השונה, אנשים עם נכויות ועל דרכה של תנועת הנוער לסייע בשילובם בחברה. בנוסף, פעולות ההסברה יכללו גם פעולות הכנה למפגשים אקראיים או מובנים עם קבוצת צמי"ד או חניכים בעלי צרכים מיוחדים, שעתידים להשתלב בפעילות הקבוצות הרגילות.

ג. **הנגשה פיזית**- ביצוע התאמות בתשתיות הפיזיות של השבט בהתאם לצרכי החניכים, דוגמת שירותים מותאמים, רמפות או בחירת חדר עם כניסה מרווחת במידה ומדובר בחניך המתנייד על עגלת נכים או קביים.

8. התחלת פעילות

כבכל קבוצה, גם בקבוצות צמי"ד, החודשים הראשונים לפעילות נועדו, בין היתר, ללימוד יכולות החברים בקבוצה והיכרות עמם, ולהתוויה של תוכנית-פעילות מותאמת לחודשים הבאים. יתכן והמדריך יחווה משבר עקב מציאות ההדרכה המורכבת, ולכן חשוב כי בניית תכנית הפעילות והפעלתה תלווה בגורמים מנחים, הן מטעם המסגרת המפנה, והן מטעם הנהגת הצופים.

9. הדרכה וליווי למדריכי צמי"ד

תהליך ההדרכה עבור מדריך צמי"ד הוא גם תהליך למידה, אשר מבוסס על ידע מצטבר ועל ניסוי וטעייה. לפיכך, בכל הנהגה יגובש פורום של מדריכי ורשג"די צמי"ד, אשר ייפגש אחת לחודש, אשר יכלול העשרה מקצועית, לצד מקום ללמידת עמיתים, פורקן קשיים וחיפוש פתרונות מעשיים.

10. אסיפת הורים וחלוקת אישורי הורים

עם תחילת פעילות הקבוצה, יש לקיים אסיפת הורים לחניכי צמי"ד בנוכחות צוות ההדרכה, מרכז השבט הצעיר והבוגר וראש-השבט. באסיפה יוסבר להם על התוכנית, יעדים לביצוע וציפיות מהם וינתן זמן לשאלות ולהעלאת בעיות. באסיפה גם ידובר על החובות, הזהות לכלל חניכי השבט (מיסים, חאקי וכו') ויחולק להם אישור השתתפות שנתי לחניך צמי"ד (פירוט בעמ' 14; האישור בנספח 5). מטרת האישור היא לספק מידע לצוות ההדרכה על החניך, כמו גם לרתום את ההורים

לפעילות על-ידי חתימתם. אפשר למלא את האישור עם ההורים במהלך ביקורי הבית, וכמו כן, להיעזר באיש הקשר מהמסגרת המפנה לזירוז החזרת ההורים את האישורים ועבור האישורים הרפואיים. חשוב לאסוף את האישורים עם תחילת השנה, על מנת למנוע לחץ להשגתם לפני פעילויות שיא.

11. הערכת ביניים והתאמת התכנית

הערכת הביניים תבוצע כ-3-4 חודשים לאחר תחילת הפעילות. להערכה חשיבות רבה ביעול מתכונת הפעילות בהמשך השנה, והיא תבוצע בשתי רמות. ברמת המיקרו, יבחן האם מומשו המטרות שהוגדרו בעת גיבוש התוכנית להפעלת קבוצת צמי"ד, ואם לא, מהן הסיבות לכך. כמו כן, יבחן מצבו הפרטני של כל חניך בקבוצה והאם מומשו המטרות האישיות שהוצבו עבורו. ברמת המאקרו, ההערכה תעשה בפורום של מדריכי צמי"ד בשבט, מרכז השבט ואיש הקשר מהמסגרת המפנה.

12. המשך פעילות וקיום אירוע משלב

לאחר שצוות צמי"ד למד את החניכים והקבוצה ולאחר שהחלה להיווצר זהות קבוצתית, יש לקיים מפגשים שיאפשרו ויעודדו יצירת מגע אקטיבי בין החברים בקבוצת צמי"ד ליתר חניכי השבט. המפגשים יכולים להתקיים **ברמת הקבוצות**- אחת לתקופה תיערך פעילות משותפת לקבוצת ולקבוצה נורמטיבית (קבוצה מתחלפת או קבועה), או **ברמת השבט**- עריכת אירוע משלב כחלק מהלוי"ז השבטי (כמו פסטיבל או יום-צופה), או כיוזמות מיוחדות.

13. הערכה מסכמת ותיעוד

במהלך השנה צוברים כל השותפים להפעלת קבוצת צמי"ד ניסיון ייחודי, שתיעודו יסייע רבות לבניית קבוצות צמי"ד ולצוותי ההדרכה בשנים הבאות. לכן, בסוף השנה חשוב לערוך תיעוד שיכלול את תהליך בניית הקבוצה, אנשי קשר וגורמים מסייעים נוספים, מערכי פעילות וסיכום קצר ואישי לגבי תהליך ההשתלבות של כל חניך בקבוצה. בנוסף, יש לציין הצלחות, קשיים ודרכי התמודדות שהיו במהלך השנה (כמו כוח-אדם בשבט, הקשר עם המסגרת המפנה או עם ההורים ובעיות בשילוב), ולבחון את המשך הפעילות בשנה הבאה.

★ במידה והקבוצה פועלת למעלה משנת פעילות אחת, יש לערוך חפיפה מסודרת של בכל הרמות- צוות ההדרכה היוצא עם הצוות הנכנס על תכני פעילות, נוכחות במפעלים ובעיות פרטניות של החניכים; המרכז הצעיר היוצא עם זה הנכנס על

תחומי אחריותו ואיך הדבר פעל בשנה שהסתיימה; ובמידה ומרכז השבט מתחלף אף הוא, עליו לערוך חפיפה עם המרכז הנכנס בנוגע לתשלומי המיסים, תקציבים, קשר עם גורמי חוץ ועם ההורים.

קריטריונים לבחירת חניכי צמי"ד

אחד מערכי היסוד של התכנית, הוא מתן הזדמנות שווה גם לחניכים עם צרכים מיוחדים להשתלב בפעילות שבט הצופים במקום מגוריהם. יחד עם זאת, קבלה של חניכים ללא בחינת יכולתם האוביקטיבית להשתלב, עלולה ליצור חוויה שלילית אצלם, אצל ההורים, המדריכים ושאר חניכי הקבוצה.

בחירת החניכים על-פי הקריטריונים שבהמשך, עשויה להביא לגיבוש קבוצה מתאימה יותר שתאפשר הפקת המירב מתכנית צמי"ד. עם זאת, בשבטים רבים פועלות קבוצות בעלות מאפיינים שונים מהמוצגים, ולכן חשוב להדגיש כי הקריטריונים לא באים לפסול קבוצה שלא עונה עליהם, אלא ליישר קו ברמת התנועה.

1. קריטריון היכולת

חניך צמי"ד יהיה בעל עצמאות סבירה בתחומים הבאים:

- א. הרגלי ניקיון- שליטה בסוגרים והפנמה של חינוך לפרטיות.
- ב. הבנה חברתית ושיפוט מינימלי- יכולת להבחין בין טוב לרע ברמות שימנעו מצבי סיכון ממנו ומהסובבים אותו.
- ג. התמצאות בסיסית במרחב- הפנמת מקום של פעולות מסוימות, חדרים ושירותים במתחם מוגן לפחות.
- אין לשלול קבלת חניך על רקע קשיים מוטוריים (קשיים בתנועה). יש לבדוק האם להערכתו או להערכת הוריו/איש הקשר, הוא יוכל להתמודד עם האתגרים של הפעילות בצופים, וכן לבחון את אפשרות השבט לבצע הנגשות פיזיות. מומלץ לפנות לרשויות המקומיות או לגופים אחרים לקבלת סיוע במימון פעולות ההנגשה.

2. קריטריון העניין

במקרים רבים, בחירת החניכים נעשית עבורם על-ידי הורה או דמות מבית-הספר, ולא על-ידם. בעזרת אירוח מוקדם בשבט או באמצעות מעקב בפעולות הראשונות, יש לבדוק עד כמה החניך נהנה מהפעילות. חשוב לזכור כי הנאת החניכים יכולה להימדד בדרכים רבות ומגוונות.

3. קריטריון התקשורת

הפעילות הצופית היא בין אישית בבסיסה, ולכן יש לבחור חניכים עם יכולת הבעה כלשהי, מילולית או לא-מילולית. במקרים בהם מדובר בחניכים שאינם מתקשרים מילולית, יש לבדוק כיצד ניתן לתקשר עמם (כלי עזר לתקשורת כדוגמת לוחות תקשורת, שפת סימנים או פלטים קוליים).

4. קריטריון ההתנהגות

חניכים הסובלים מפרצי זעם והתנהגות אלימה, גם אם הדבר נובע מהלקות עצמה, לא יתקבלו לתוכנית מתוך חשש שיסכנו את עצמם או את סביבתם.

5. קריטריון הגיל

טעות נפוצה היא לחשוב כי די בקריטריון של צרכים מיוחדים לאפשר בניית קבוצה. פעילות צמי"ד מאפשרת קשירת קשרים חברתיים גם מעבר לשעות הפעילות ולפיכך צריך להתייחס לרכב הגילאי בבניית קבוצה. חניכים בגילאי 9-21 יתקבלו לתוכנית צמי"ד, וחלוקתם לקבוצות תהיה על-פי גילאי 9-12, 13-16 ו-17-21 שנים.

6. גודל הקבוצה והרכבה

על מנת לתת יחס אישי, לעקוב אחר תהליכים ולשמור על המסגרת הפעולה (ליווי שירותים, טיפול ב"משברים" וכיו"ב) בו זמנית עם העברתה, בקבוצת צמי"ד יהיו כ-10 חניכים עם שני מדריכים לפחות (היחס הוא מדריך לחמישה חניכים, אך הדבר תלוי בסוג הלקות והצרכים של החניכים).

יש לזכור-

השלכות אי קבלה חניך שאינו מתאים, עשויות להיות קלות יותר, מאשר השלכות קליטה לא מוצלחת, שתלווה בתחושת דחייה או כישלון.

תהליכי קבלת חניך צמי"ד

כפי שפורט בתרשים הזרימה לבניית קבוצת צמי"ד, עבור כל מועמד לשילוב בקבוצת צמי"ד ימלא הגורם המפנה "שאלון מועמדות לחניך צמי"ד" (נספח 4). הנתונים בשאלון יאפשרו למדריך היכרות מוקדמת עם המועמד ויכולותיו, ופגישת היכרות קצרה עמו בליווי איש הקשר או הגורם המפנה, תתאפשר בחינת עמידתו בקריטריונים.

השאלון הממולא הינו בסיווג סודי. יש לוודא כי יתויק ויישמר בהתאם. כאשר לא יהיה בו צורך יותר, יש לוודא כי ייגרס או יושמד בכל דרך מקובלת אחרת.

השאלון מורכב מחמישה חלקים-

1. פרטי המפנה- הגדרת איש הקשר ודרכים להתקשרות עימו.

2. פרטים אישיים- של המועמד.

3. נתונים תפקודיים- המתייחסים לתחומים הבאים : (במידת הצורך יש לפרט)

א. מאפייני הלקות או המגבלה

ב. יכולתו הלימודית של המועמד- האם מבין הוראות מילוליות, זקוק להדגמה ולהמחשה, יכול ללמוד באמצעות חיקוי פעילות וכו.

ג. תפקוד חברתי- כיצד מגיב לפעילות בקבוצה וכיצד הוא נתפס על ידה- כמנהיג, כנגרר, כשתקן, כדברן, כליצן וכיו"ב.

ד. שיפוט והבנה חברתית- מהי מידת יכולתו להבחין בין טוב לרע ובין מותר לאסור, ובנוסף, יכולתו להבחין במצבי סיכון ולהימנע מהם.

ה. תפקוד מוטורי- עד כמה המועמד עצמאי בניידות אישית או האם מוגבל בתנועתו וזקוק לעזרים מיוחדים/הנגשה פיזית במקומות השונים בהם ימצא.

ו. תפקוד כללי- האם המועמד מסוגל לדאוג לעצמו, אוכל לבד ושולט בסוגריו (יציאות), וכמו כן, עצמאי בניידות בקהילה או זקוק להסעה ו/או ליווי.

ז. יכולת תקשורת והבעה- האם הוא מביע את עצמו באופן מילולי, או האם נזקק לעזרים טכנולוגיים או אחרים לתקשורת. יש לפרט קודים מיוחדים להביע את עצמו. צריך לזכור כי גם חניך שאינו מביע עצמו מילולי אלא הדרכים אחרות, עשוי להפיק תועלת רבה מהפעילות עם הכנה מתאימה של המדריך ושל הקבוצה.

ח. מאפייני התנהגות- האם המועמד מופנם או פעלתן, האם יש הפרעות התנהגות, ומהם הגורמים בסביבה שעלולים לעורר פרצי זעם ואלימות והדרכים למיתונם ולהרגעתם. בנוסף, חשוב לפרט רגישות מיוחדת לגירויים מיוחדים בסביבה (כמו רעש או מוסיקה קולנית, ריצוד של אור או פחד ממקומות סואנים).

ט. פרטים רפואיים- האם יש לו בעיות רפואיות הדורשות תשומת לב מיוחדת (כמו אפילפסיה או תזונה מיוחדת), האם יכול לבצע פעולות הכרוכות במאמץ פיזי ודגשים רפואיים מיוחדים אחרים.

4. מטרת השילוב- יש להגדיר מטרות כלליות לשילוב המועמד על-פי המפורט במטרות התכנית. יש לפרט גם האם לשלבו פרטנית בקבוצה נורמטיבית או כחלק מקבוצת צמי"ד.

5. סיכום מפגש עם המועמד- התרשמות צוות ההדרכה מהמועמד (על סמך השאלון) וממהלך הפגישה עמו (לפני תחילת שנת הפעילות). כדאי שההחלטה לגבי כל חניך תעשה ביחד עם מרכז/ת השבט. ציון שם המדריך חשוב גם ל"דורות הבאים" וגם כאמצעי ביטחון מטעמי סודיות, כדי לוודא שהטפסים לא ינדדו ללא כתובת.

במידה והמועמד אכן מתאים לפעילות הצופים, יש ליידע את צוות ההדרכה בכל הפרטים האלו ולהדריך איך לנהוג איתם.

מערך תמריצים לחניכי צמי"ד

כמו כל חניך, גם חניך צמי"ד ראוי למסלול בשבט שיאפשר לו להתפתח ולמצות את יכולותיו וכישוריו. לכן, נבנו מספר ערוצי קידום כאלה עבור חניכי צמי"ד.

חניך בקבוצת צמי"ד

▪ נוהל עניבות

עניבת הצופה היא אחד מסמלי הזהות והסטטוס של חניכי הצופים. על מנת לא להדגיש את חריגותם של חניכי צמי"ד ועל מנת שיהיו שווים לשאר חניכי השבט, נקבע "נוהל עניבות", התקף לכל חניכי התנועה. על פי הנוהל, חניכים בקבוצת צמי"ד יענבו עניבה המותאמת לממוצע גילם הביולוגי של כלל חברי הקבוצה. חניכי צמי"ד המשולבים פרטנית יענדו עניבה הזוהה לשאר חניכי הקבוצה (הנוהל המלא בנספח 8).

▪ שילוב בקבוצת נורמטיבית

חניכים ששילובם יהיה מוצלח במיוחד ומסוגלים לכך, יוכלו להשתלב בקבוצה נורמטיבית בהתאם לגילם הביולוגי או המנטלי. חשוב להתחשב ברצון החניך יותר מברצון הוריו, ולקחת בחשבון אפשרות כי ירגיו יותר נוח בקבוצה המיוחדת ויעדיף להישאר בה.

חניך צמי"ד בשכב"ג

לרוב, חניך צמי"ד המשולב בשכב"ג, החל את דרכו בשבט בגיל צעיר יותר כשווה לשאר בני גילו. לפיכך, אפשרויות הקידום שלו דומות לאלו של שאר השכב"ג, אך עם התייחסות לקשיים ולצרכים שלו.

- א. שיבוץ כעוזר מדריך - אם רוצה להשתלב בהדרכה ובהתאם ליכולותם. במידה והדבר יוצא לפועל, יש להבנות את התפקיד והציפיות הנגזרות ממנו באופן ברור ומותאם ליכולותיו האישיות של החניך המועמד לקידום.
- לא מומלץ לשבץ חניך צמי"ד כעוזר מדריך בקבוצת צמי"ד, אם לאור התיוג של "צמי"ד הולך עם צמי"ד" ואם בגלל היכרות אפשרית מוקדמת של החניך הבוגר עם חניכי הקבוצה. בכל מקרה, כל מצב יבחן לגופו.
- ב. שיבוץ בתפקידים צוותים נוספים - כמו בצוות במחסן או בועדה פעילה, בהם יש מפגש שוטף וקבוע עם שכב"ג וחניכי השבט. יש לחנוך את ראש המחסן/הועדה כיצד לעבוד עם החניך, ולהגדיר את תפקידו בנוכחותו ועל פי יכולותיו.

בכל תפקיד בו ישובץ חניך צמי"ד, מומלץ להגדיר לו חונך ישיר (עדיף חבר מהצוות), שיסייע לו במעבר מסטטוס של חניך לזה של חבר שכב"ג.

"מי עושה מה?"

פירוט בעלי תפקידים בתוכנית צמי"ד

להפעלת קבוצת צמי"ד שותפים רבים. הגדרת תפקידו של כל אחד תבהיר מהם תחומי האחריות ותאפשר התייחסות מקיפה לצרכיה הקבוצה לאורך השנה.

איש הקשר

איש קשר ימונה מטעם כל מסגרת מפנה, העשויה להיות-

- ביי"ס רגיל המשלב ילדים עם צרכים מיוחדים.
- ביי"ס לחינוך מיוחד.
- מעונות, הוסטלים ומסגרות מגורים אחרות לאנשים עם צרכים מיוחדים.
- עמותות כמו אקיי"ם, ניצ"ן וארגונים אחרים.
- גורמי רווחה ביישוב.
- מחלקת החינוך המקומית.
- הורי המועמד.

ציפיות התפקיד

- בעל היכרות טובה עם המועמד ומשפחתו.
- בעל ידע מקצועי או ניסיון רחב בעבודה עם הילד.

- ימלא את שאלון המועמדות לחניך צמי"ד.
- יהיה שותף ומוביל בקביעת מטרות השילוב לחניך.
- ימליץ על סוג השילוב המועדף.
- ישמש גורם מלווה ומנחה לצוות צמי"ד במשך שנת הפעילות.
- במידת האפשר והצורך, יסייע בפעילות העשרה והסברה בשבט.

- גם כאשר היוזמה להקמת הקבוצה באה מהשבט, אין להפחית מעוצמת מחויבותו של הגורם המפנה לפעילות.
- יש לשאוף כי לכל מדריך לא יהיו יותר משלושה אנשי קשר.

מרכז צמי"ד תנועתי/הנהגתי

לבעל תפקיד זה ולהתמקצעותו, חשיבות מכרעת בעיצוב תוכנית צמי"ד. לכן באחריותו כוללת-

- הטמעת חזון התוכנית ונוהלי העבודה הנגזרים ממנו.
- תיאום פעילות בהנהגות השונות.
- הפצת ידע והתנסויות המתגבשים בקבוצות השונות בהנהגה/בתנועה.
- גורם מלווה ומפקח.
- איתור צרכים להדרכה ולהעשרת המדריכים, וכפועל יוצא פיתוח תוכניות הדרכה לפני פתיחת שנת הפעילות ובמהלכה.
- ייזום תוכניות צמי"ד ברשויות השונות ומעורבות בהקמתן.
- יצוג תוכנית צמי"ד ומטרותיה בתנועה/בהנהגה ומחוצה לה.
- תיעוד תהליכים, הצלחות וקשיים על מנת ללמוד מהם.
- הבניית מערכי פעילות לקבוצת צמי"ד וגיבושם לקובץ מתעדכן, שיופץ מידי שנה בין המדריכים בשבטים השונים.

מרכז/ת השבט

- בהתייחס לתכנית צמי"ד, מרכז/ת השבט אחראית לביצוע הפעולות הבאות-
- יצירת הקשר הראשוני עם הגורם המפנה או לחילופין, פנייה יזומה מטעם השבט לגורמים השונים ברשות המקומית (מחלקת החינוך, הרווחה או סניפי העמותות השונות) בהצעה לפתיחת קבוצת צמי"ד.
 - בחירת המדריכים ובניית מערך תמריצים לקבלת קבוצת איכות לתפקיד.
 - שיווק התוכנית לגיוס מועמדים באופן קבוע, מדי שנה.

- הכנת השבט לקליטת חניכי צמי"ד ולהדרכת המדריכים בקבוצות הרגילות בהתאם.
- קיום מפגשים עם ההורים, בהשתתפות צוות צמי"ד, לאורך שנת הפעילות בהתאם לעניין ולצורך.
- אחריות לזמינות הדרכה שוטפת למדריכי צמי"ד על ידי רכזי צמי"ד בהנהגה ועל-ידי גורם מלווה מטעם המסגרת המפנה.
- מעורבות פעילה ומעקב אחר מהלך הפעילות ואופן התנהלותה.
- חפיפת מרכז/ת השבט החדש/ה בנוגע לתקציבי צמי"ד, קשר עם גורמי-חוץ וכו.

מרכז צעיר

למרות שהמרכז הצעיר לא עובד באופן ישיר עם קבוצת צמי"ד, הוא משמעותי מאוד עבורה ועבור צוות ההדרכה שלה. היותו ראש השכב"ג נותנת לו ראייה מערכתית, ידע רב וכוח, היכולים לסייע לצמי"ד במנהלות שונות (הסעות לארועים, הנגשה בשבט וכו), בסוגיות הדרכתיות של שילוב ובבעיות שעולות מהשטח (אי קבלת החניכים על-ידי חניכי השבט). לכן, עליו להתייחס לקבוצת צמי"ד כאל חלק מאחריותו, ולדאוג לשילובה המיטבי בפעילות השבט. בנוסף, עליו לחפוף את המרכז הצעיר שאחריו בכל הנוגע לאחריותו על צמי"ד.

מדריך צמי"ד

מדריך צמי"ד הוא הציר המרכזי שיוביל את הקבוצה להשגת יעדיה, או חלילה לכישלון. לכן, יש חשיבות רבה לבחירת מועמדים המהווים קבוצת איכות בשבט. תהליך בחירתו יכלול פרסום התפקיד ומאפייניו בשבט (נספח 1), מילוי שאלון מועמדות להדרכת צמי"ד (נספח 7), ראיון קבלה על ידי מרכז השבט שיבוסס על השאלון ועל הנחיות מרכז צמי"ד, ובהמשך תיאום ציפיות עם המועמד להדרכת צמי"ד. מתוך כוונה לעודד חניכים מוכשרים בשבטים להגיש מועמדותם לתפקיד, מומלץ להדגיש ולפרט את כדאיות ההדרכה של הקבוצה המיוחדת מבחינתו-

- יש להבהיר כי הדרכת צמי"ד תאפשר קידום מהיר בשבט.
- התפקיד טומן בחובו אפשרות להתפתחות מקצועית ואישית בתחום ייחודי.
- תהליך המיון הייחודי מלמד על השתייכות המדריך לקבוצת איכות.
- המדריך יקבל תג מיוחד בסיום קורס ההכשרה למדריכי צמי"ד.

מערך הדרכה, ליווי וייעוץ

מתן ליווי, הדרכה וייעוץ לגורמים השונים בתנועה, בהנהגות ובשבטים במהלך תכנית צמי"ד היא חובה מקצועית ומוסרית, וביטוי לאחריות התנועה לשלומם הרגשי והפיזי של חניכי צמי"ד, מדריכיהם, הוריהם ויתר הגורמים הקשורים לתכנית. עם זאת, יש לבנות את ההדרכה באופן הדרגתי בהתאם לצרכים ולפונקציות השונות, כמו שמוצע בהמשך-

1. הדרכה תנועתית

א. מרכזי השבטים

מרכז צמי"ד הנהגתי/תנועתי אחראי להכשרת מרכזי שבטים המעוניינים להקים קבוצת צמי"ד או לשלב חניכים פרטניים, או לכאלו המפעילים קבוצה כזו. תכנית ההכשרה תכלול רקע אודות סוגים שונים של נכויות, עקרונות נורמליזציה ושילוב, נכות במשפחה, מיומנויות הדרכה בחינוך המיוחד ונושאים נוספים בהתאם לענין ולצורך. תכנית זו תועבר באמצע שנת הפעילות, כך שיוותרו מספר חודשי הערכות לשנה הבאה, לפני סיום שנת הלימודים.

ב. מדריכי צמי"ד

ההכשרה הראשונית של המדריכים, תתקיים מידי שנה בחודש אוגוסט בקורס צמי"ד תנועתי, ותהווה תהליך של שינוי עמדות לצד הקניית מיומנויות. הקורס ישלב העברת ידע בצורה פרונטלית לצד סדנאות חוויתיות בתכנים שונים, דוגמת מהי תוכנית צמי"ד ומיהם חניכיה, מאפייני תפקוד והתנהגות והגורמים לכך, משפחת החניך, תקשורת ומיומנויות הדרכה בחינוך המיוחד, וכן מפגש עם אדם עם צרכים מיוחדים ועם הורים לחניך צמי"ד.

ג. מדריכים שבקבוצתם משולבים חניכי צמי"ד פרטניים

הכשרת מדריכים אלו תעשה הן בחניכה אישית של מרכז השבט ושל מרכז צמי"ד ההנהגתי, והן בסמינר שיערך באמצע שנת הפעילות לכל מדריכי התנועה שבקבוצתם חניכים כאלו. מעבר לידע התיאורטי של כל לקות, ההכשרה והחניכה יתמקדו בהתמודדות עם חניך בעל צרכים מיוחדים בקבוצה נורמטיבית ובדרכים להפכיתו לשווה בה. איתור חניכים כאלה יעשה על פי המפורט בחוברת השילוב הפרטני. לפיכך, מדריך שחושב שבקבוצתו חבר חניך בעל צרכים מיוחדים, גם אם אינו מאובחן ככזה, צריך לדווח על כך למרכז השבט שלו, זאת כדי שיוכל לקבל סיוע מקצועי ממרכז צמי"ד בהנהגה.

ד. (שאר) מדריכי השבט

שילוב מוצלח מותנה בפיתוח ראייה סביבתית. לפיכך, קיימת חשיבות רבה להכנת השבט להכלת חניכי צמי"ד באופן נכון ובתפישתם כשוויים בין שווים. מרכז צמי"ד התנועתי/הנהגתי יוודא כי בקורס ההכשרה התנועתי למדריכים, יכללו יחידות אודות תוכנית צמי"ד, מבואות בתחום הנכויות ההתפתחותיות והדרכת צמי"ד. מפגשים אלה יכינו את המדריכים להעברת פעולה/ות עם חניכיהם העתידיים, שירחיבו את היכרותם עם חניכי צמי"ד וימתנו חרדות ותפישות מתייגות.

2. הדרכה שבטית

כאמור קיימת חשיבות רבה לפעולות הדרכה המכוונות לתהליכים של שינוי עמדות בשבט. אלה יכולים להתקיים הן באמצעות הקדשת מספר מפגשים בקבוצות השונות לנושא (ניתן לשלב מערכים מתוכניות מובנות), והן בעזרת ארגון פעולות כלל-שבטיות, דוגמת הרצאה של איש הקשר מהמסגרת המפנה, מפגש עם הורים, סרט או דיון. חשוב כי כל מדריך ידע על קיומה של פונקציית ריכוז צמי"ד תנועתי/הנהגתי ויראה בה כתובת להנחייה וייעוץ.

3. ליווי קבוצתי- פורום צמי"ד

בכל הנהגה יגובש פורום צמי"ד, בראשו יעמוד מלווה צמי"ד ההנהגתי, אשר יפגש אחת לחודש למפגש הדרכה בהנחיית המרכז או איש מקצוע. מטרת המפגשים היא אוזן קשבת, שיתוף, הפרייה הדדית, העשרה וקבוצת חשיבה, וכן הצגת מקרים/אירועים על ידי המדריכים וניתוחם. המנחה גם יסייע למדריכים לבצע התאמות מערכי ההדרכה השונים ולבחון מהם המערכים המתאימים יותר לקבוצות צמי"ד השונות. לאור אופי הפעילות המשתנה בין השבטים השונים, מרכז צמי"ד ההנהגתי וחברי הפורום צריכים להיות קשובים ולהתאים עצמם לנושא המדובר.

4. הדרכה פרטנית

- א. מפגשי הדרכה- פעילות צמי"ד, ככל פעילות אחרת, טומנת בחובה רגעי סיפוק לצד קשיים. חשוב כי הגורמים המלווים של המדריך- מרכז השבט, איש הקשר ומלווה צמי"ד ההנהגתי- יהיו זמינים לכל אורך שנת הפעילות, כל אחד בתחום עיסוקו, כך שיוכל לחלוק עימם את חוויותיו ולהיוועץ בהם.
- ב. קו פתוח- מספר הטלפון והכתובת האלקטרונית של מרכז צמי"ד ההנהגתי והתנועתי, לצד פורום צמי"ד, המופיע באתר התנועתי- www.zofim.org.il, נועדו לסייע למדריכים בהתמודדות היום-יומית.

שילוב פעילות צמי"ד בלוי"ז התנועה השנתית

פעילות קבוצת צמי"ד תעוגן כחלק בלתי נפרד בלוי"ז הפעילות הצופי בשבט, תוך ביצוע התאמות נדרשות.

א. פעילות חוץ שבטית

- אירועים שבטיים, שיתקיימו מחוץ למתחם הגיאוגרפי של השבט, כמו טיולים, יום צופה ומחנה קיץ, צריכים להיות מותאמים לשילוב חניכי צמי"ד בהם. לכן יש להיערך בקפידה לקיומם תוך הקפדה על הדגשים הבאים-
- התייעצות עם ההורים ואיש הקשר לגבי יכולות כל חניך ודחניך להשתלב בפעילות שתתקיים באירוע, מגבלות רפואיות של החניך והצורך בטיפול תרופתי (בציון סוג התרופה ומועדי נטילתה).
 - הכנה מוקדמת של ההורים והחניכים לפעילות העתידית (העברת חוזרים להורים והתנסות בפעילות טבע עם החניכים).
 - הקצאת כוח אדם נוסף שיאפשר מתן יחס אחראי ואישי לכל חניך (שכבי"ג, חניכי ט', הורים מלווים, מלווים מטעם המסגרת המפנה).
 - התאמת תכני הפעילות.
 - התאמת משך הפעילות.
 - בהכנת הפעילות, יש לוודא כי אפשר להתאים את סביבת הפעילות לצרכי החניכים, כמו וויסות גירויים מטרידים ומסיחים (רעש, אור חזק, ריחות וכו'), וקיומם של מתקנים ועזרים נדרשים (סמיכות לשירותים, ברזיות ומיטות שדה במידת הצורך).
 - בחינת הזדמנויות לשילוב במסגרת האירוע.

ב. פעילות תוך שבטית

כחלק מהלוי"ז השנתי או בנוסף לו, יש לקיים אירוע מרכזי אחד לפחות, שיאפשר פעילות משלבת בתחומי השבט, כמו פסטיבל ושוק פורים. חניכי צמ"ד ישתתפו בתיכנון ובביצוע הפעילות, דבר שיתרום למיתון התיוג החברתי ולתפישתם כאנשים וכחניכים בעלי יכולת.

דברי סיכום

מודל העבודה המוצע כאן, מנסה להבנות בצורה מקצועית ומקיפה את פעילות צמ"ד בשבטים ולהתוות קו עבודה אחיד בתנועת הצופים כולה. עם זאת, אופיים השונה של השבטים והחניכים בכל שבט, מחייב התאמת המודל לנעשה בשטח והטמעתו באופן הדרגתי ורב-שנתי.

הפעלת התכנית במתכונת מקצועית של "שפה אחת ודברים אחדים", תוסיף איכות חיים לחניכי צמ"ד ותסייע רבות למדריכיהם ולכל מלווי התוכנית, להגשים את ייעודה.

דגשים לבחירת צוותי צמי"ד

כללי

- לכל קבוצת צמי"ד ישובצו לפחות שני מדריכים (מספר המדריכים יגדל לאור גודל הקבוצה וצרכי החניכים).
- קבוצת צמי"ד תקיים פעילות אחת בשבוע לפחות, לא כולל פעילויות שיא שבטיות / גודדיות.
- מומלץ לשלב בצוות מדריכים משכבות שונות, כדי ליצור עתודת רישגו"ד לשנה הבאה.
- במידה ואין רשג"ד, אחד המדריכים יוגדר כרשמ"ד (רשג"ד-מדריך) וישובץ בפורום המתאים בהנהגה ובשבט (פורום רשג"דים/הדרכה וכו').
- במידה וקבוצת צמי"ד משולבת בגדוד רגיל, ייבחר רשג"ד מתאים לגדוד ומדריכים אשר יתאימו לצוות.

מאפיינים חשובים

- בגרות.
- אמפאטיה ורגישות.
- יחסי אנוש טובים.
- יכולת תקשורתית גבוהה.
- יכולת לפתרון בעיות.

דרישות התפקיד

- מדריכי צמי"ד יהיו בעלי שנת ניסיון בהדרכה, עדיפות לשמיניסטים ושביעיסטים.
- הבנה כי הדרכת צמי"ד דורשת עבודה קשה ומאומצת והשקעה שווה להדרכה נורמטיבית מבחינת הזמן.
- השתתפות צוות צמי"ד פורום צמי"ד הנהגתי אחת לחודש לצרכי חניכה והעשרה, היא בגדר חובה.
- כל חבר צוות הדרכת צמי"ד צריך לצאת לקורס צמי"ד. במידה והשבט לא מסוגל להוציא מדריכים לקורס, לא תפתח קבוצה (מבחינה מקצועית, אין באפשרותנו להשלים את הפערים).
- עניבות מדריך/רשג"ד יהיו זהות לתפקידים מקבילים בשבט או לשכבת הגיל.
- מעבר לבעלי התפקידים השבטיים, מדריך צמי"ד נדרש לעבוד מול אנשי קשר בקהילה (ב"ס/הוסטל/מתנ"ס), הורי החניכים ורכז צמי"ד הנהגתי.

קובץ זה מורסם
 במרכז הדרכה הירטואלי
 של אתר תנועת הצופים
 Zofim.org.il

נספח מס' 2

ריכוז מוקדי הדרכה- חניכי צמי"ד

המסגרת המפנה- _____ איש הקשר- _____
 שם הקבוצה- _____ שם המדריכים- _____

אפריל-יולי		דצמבר-מרץ		ספטמבר-נובמבר		שם החניך
השגים	מטרות מרכזיות	השגים	מטרות מרכזיות	השגים	מטרות מרכזיות	

ביקור בית – צעד אחר צעד

חשיבות הביקור

- ⊗ איסוף מידע על החניך – בריאותי, חברתי, תפקודי.
- ⊗ הכרות אישית עם החניך ומשפחתו.
- ⊗ מיפוי הצרכים של החניך – דגש על ה"יש", על מנת להציב מטרות אישיות.

מתי בדאי?

- ⊗ עדיף לפני פתיחת השנה (בעיקר עם חניכים חדשים, כי זה נותן להם בטחון), או בחודשיים הראשונים לפעילות.
- ⊗ ביקורים נוספים ניתן לערוך לפני ארועים גדולים כמו טיול או מחנ"ק, או לפי הצורך.

איך?

- ⊗ מחלקים את הקבוצה לתת-קבוצות על פי אזורי מגורים / בי"ס, כל מדריך אחראי על מספר חניכים במשך כל השנה. שיטה זו מקלה על הקשר עם ההורים, העברת הודעות וכו'.
- ⊗ מתקשרים לקבוע פגישה ומסבירים בקצרה את המטרות של המפגש. מומלץ שהמדריכים יקבעו את זמן הביקור ולא ההורים, על מנת לא להתרוצץ כל הזמן בין אזורים שונים.
- ⊗ בפגישה עצמה – מסבירים קצת על הקבוצה, אופי הפעילות והליווי.
- ⊗ יושבים עם הילד בחדר ומכירים את עולמו, תוך כדי מבררים מה הוא אוהב, מי הם חבריו וכו'....
- ⊗ יושבים עם ההורה ומסבירים לו כי חשוב לנו לדעת את כל הפרטים שמצוינים בשאלון, מדגישים כי תוכן הפגישה דיסקרטי ולא מועבר לאף גורם מחוץ לצוות צמי"ד.
- ⊗ ממלאים ביחד את השאלון תוך כדי שיחה נעימה.
- ⊗ מבררים אם ישנן בעיות צפויות עם הילד וכמובן דרכים יעילות להתמודדות איתן.
- ⊗ שואלים אם יש להורה הצעות לפעילות, רעיונות או טענות על שנה שעברה (אם הייתה).
- ⊗ בודקים אם ההורה מעוניין להיות פעיל – ליווי פעילויות, ייצוג מול גורמי חוץ, העשרה לצוות וכו'...
- ⊗ מחתימים את ההורה על אישור הורים.
- ⊗ לא לשכוח להודות...

* במידה והחניכים לא גרים בבית הוריהם, יש לבקר אותם בהסוטל/פנימייה מאותן הסיבות.

שאלון מועמדות לחניך צמי"ד

1. פרטי המפנה

המסגרת המפנה- _____ איש הקשר- _____
טלפון- _____ דוא"ל- _____

2. פרטים אישיים

שם המועמד- _____ גיל- _____
בית-ספר- _____ כיתה- _____
שם ההורים- _____ כתובת- _____
טלפונים- (ב) _____ (ע) _____ (נייד) _____
דוא"ל- _____
מסגרת מפנה- _____ טלפון- _____

3. נתונים תפקודיים

- א. מאפייניי הלקות או המגבלה- _____
ב. יכולת לימודית- _____
ג. תפקוד בחברה- _____
ד. שיפוט והבנה חברתית- _____
ה. תפקוד מוטורי- _____
ו. תפקוד כללי (הרגלי ניקיון, עצמאות בניידות, אכילה)- _____
ז. יכולת תקשורת והבעה- _____
ח. מאפייניי התנהגות- _____
ט. מצב בריאותי- _____

4. מטרת השילוב-

סוג השילוב המומלץ : פרטני / קבוצתי

=====

5. סיכום מפגש עם המועמד-

אישור השתתפות שנתי לחניך צמי"ד

השתתפות בפעילות השנתית מותנית במילוי האישור ובחתימת רופא המשפחה בטופס.

פרטים אישיים

שם משפחה: _____, שם פרטי: _____, ת. לידה: _____, כיתה: _____
 ת.ז.: _____, כתובת: _____
 טלפון בבית: _____, טלפון בעבודה: _____, נייד: _____
 פקס: _____, דוא"ל (E-Mail): _____
 שמות ההורים: _____, טלפון נייד: _____, _____
 בית-הספר: _____, איש הקשר/מורה: _____, טלפון: _____

נתונים תפקודיים

- א. מאפייני הלקות או המגבלה- _____
- ב. יכולת לימודית- _____
- ג. תפקוד בחברה- _____
- ד. שיפוט והבנה חברתית- _____
- ה. תפקוד מוטורי- _____
- ו. תפקוד כללי (הרגלי ניקיון, עצמאות בניידות, אכילה)- _____
- ז. יכולת תקשורת והבעה- _____
- ח. מאפייני התנהגות- _____
- ט. ידע בשחייה- כן/לא _____

פרטים רפואיים

- א. שימוש באמצעי עזר (קביים, הליכון, כסא גלגלים): _____
- ב. טיפול תרופתי- כן/לא, אם כן, פרט: _____
- ג. אלרגיות ורגישויות: _____
- ד. קיום אפילפסיה: כן/לא, אם כן, איזו: _____, תדירותה: _____
 כיצד לנהוג בהתקף? _____

<u>אישור הורים</u>	<u>אישור רופא/ה</u>
אני _____ מאשר/ת את השתתפות בני/בתי בפעילות תנועת הצופים, וכי הפרטים שמסרתי במסמך זה מלאים. תאריך: _____ חתימה: _____	אני, ד"ר _____, מ.ר. _____ מאשרת את השתתפות _____ בפעילות תנועת הצופים, כאשר אני יודעת/ת את כל הכלול בה (לינת שטח, טיולים, הדלקת אש וכו). תאריך: _____ חתימה+חותמת: _____

נספח מס' 6

ציר פיתוח אישי לחניך צמי"ד

שם החניך- לקות- מאפיינים-

חולשות-
1.
2.
3.

חוזקות-
1.
2.
3.

מטרה מרכזית למערך הנוכחי-

חולשות-
1.
2.
3.

חוזקות-
1.
2.
3.

חולשות-
1.
2.
3.

חוזקות-
1.
2.
3.

חולשות-
1.
2.
3.

חוזקות-
1.
2.
3.

מטרה אפשרית למערך הבא-

שאלון למועמד להדרכת צמי"ד בשבת

תאריך: _____

פרטים אישיים:

שם המועמד/ת: _____ שבת: _____

שנת הדרכה: _____ תפקיד אחרון: _____

1. האם קיימת קבוצת צמי"ד בשבת שלך? (במידה וכן, ציין/י כמה זמן)

2. האם חווית מפגש כלשהו עם אוכלוסיית צמי"ד (בשבת או מחוצה לו)?

3. האם את/ה רואה את עצמך מתאים/ה לתפקיד? פרטי מדוע?

4. אילו מטרות היית רוצה לקדם במסגרת הדרכת קבוצת צמי"ד? כיצד ניתן לדעתך להפעיל קבוצה שכזו באפקטיביות?

5. כיצד את/ה רואה את הקבוצה משתלבת בפעילות הצופית בכלל ובשבת בפרט?

6. אלו קשיים אישיים וארגונים את/ה צופה בתפקיד? כיצד היית מצפה לפתור אותם?

7. איזו עזרה היית רוצה לקבל כמדריך/ת צמי"ד וממי?

8. במידה ולא תדריך/י חניכי צמי"ד בשנה הבאה, מה היית רוצה לעשות?

נוהל עניבות למדריכי וחניכי צמ"ד

תנועת הצופים העבריים חרטה על דגלה ערכים של אלטרואיזם, שוויון, השתייכות לקבוצה והזדמנות לחוויות למידה דרך התנסות. כפועל יוצא, מזה כעשרים שנה מקיימת התנועה את תוכנית צופי צמ"ד, אשר נותנת הזדמנות שווה לבני נוער בעלי צרכים מיוחדים לממש את זכותם לפעילות פנאי משלבת, **כחלק** משבט הצופים **וכשוים** בו, לחובות ולזכויות.

אחד מסמלי הסטטוס של חניך הצופים היא **העניבה**. היא מסמלת התבגרות פיזית ונפשית וכן עלייה ברמת הערכים והצופיות של כל חניך וחניך. כחלק מתפישת השילוב והשוויון, גם חניכים בקבוצות צמ"ד זכאים לענוד עניבה שתתאים לגילם הביולוגי וליכולות ולא תבליט את הלקות או המגבלה שלהם. לפיכך, העניבות של חניכי צמ"ד יהיו על פי הנוהל הבא-

- במידה והקבוצה היא חלק מגדוד נורמטיבי, החניכים יענדו עניבה זהה לזו של חניכי הגדוד.
- במידה והקבוצה אינה חלק מגדוד, העניבה שיקבלו החניכים תתאים למוצע גילם הביולוגי של חבריה. כך, קבוצה שטווח הגיאלים בה הוא 13-17 תקבל עניבה המתאימה לגיל 15 (טי-י).
- ההתקדמות בדרגת העניבות תהיה כמו בכל התנועה אחת לשנה. במידה והדבר לא אפשרי, ניתן להוסיף סמלים במשולש האחורי של העניבה בלבד (סמל פדרציה, סמל שבטי וכו).
- יש להתאים את צבע העניבה הניתן לתהליך שהשבט רוצה להעביר לחניכים. שבט שרוצה להעביר את חניכיו "הבטחה", יכול לתת להם עניבה של כיתה ח' ורק בהמשך עניבה ירוקה.
- טקס קבלת העניבות יהיה זהה לזה של שאר חניכי השבט, בהתאמה ליכולות החניכים.

בהתאם, גם **צוות ההדרכה של צמ"ד** יענדו עניבת מדריך/רשג"ד בהתאם לבעלי תפקידים אלו בשבט, ועל פי נהליו.

בתקווה כי הנוהל יסייע בהטמעת השוויון

ובברכת הצופים "חזק ואמץ",

מלווי צמ"ד, תנועת הצופים

נספח מס' 9

אישור פרסום תמונת חניך צמי"ד

במהלך השנה אנו מפרסמים אם דרך סיקורים באינטרנט באתר הצופים ואם בחוברות יחסי ציבור תמונות של חניכים בצופים.
על מנת לשלב את חניכי החינוך המיוחד בפרסומים אלו, אשר לרב לצרכים פנימיים, אנו זקוקים לאישור ההורים. אנא חתמו ליד האפשרות המתאימה לכם יותר. ניתן בכמה מקומות:

1) אני מאשר שתמונת בני/ בתי _____ משבט _____ הנהגת _____
תתפרסם בסיקורים השבטיים באתר הצופים. חתימה: _____ שם ההורה: _____

2) אני מאשר שתמונת בני/ בתי _____ משבט _____ הנהגת _____
תתפרסם בחוברות פנימיות של תנועת הצופים. חתימה: _____ שם ההורה: _____

3) אני מאשר שתמונת בני/ בתי _____ משבט _____ הנהגת _____
תתפרסם בחוברות יחסי ציבור חיצוניות. חתימה: _____ שם ההורה: _____

4) אני מאשר לצלם לסרטון על תנועת הצופים את בני/ בתי _____ משבט _____
בהנהגת _____ חתימה: _____ שם ההורה: _____
